

Otázka: Německá klasická filozofie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Kamila

NĚMECKÁ KLASICKÁ FILOZOFIE

Německé osvícenství stejně jako ve Francii odráželo národní rysy a historickou situaci, bylo však méně radikální než francouzské, především ve vztahu k církvi. Filozofie se vyznačovala jistou střízlivostí, vlivem na běžný život. Filozofie klade důraz na rozum a praktický život.

Immanuel Kant

- Završitel evropského osvícenství, první v řadě představitelů německé klasické filozofie.
- Narodil se v rodině řemeslníka v Královci.
- Studoval zde na univerzitě, později tam přednášel jako profesor filozofii, etiku, estetiku, teologii, právo, matematiku, fyziku a zeměpis.
- Byl člověkem se slabými tělesnými dispozicemi, ale díky přísnému dodržování denního režimu se dožil téměř 80. let.
- Ve společnosti byl oblíbený, vedl své posluchače k samostatnému myšlení.
- Napsal mnoho spisů, které byly uspořádány systematicky až po jeho smrti.
- **Dílo:**
 - **Všeobecné dějiny přírody a teorie nebes**
 - Podává hypotézu vzniku sluneční soustavy z plynné mlhoviny, je známá jako tzv. **Kant-Laplaceova hypotéza** – stejně vykládal vznik vesmíru francouzský astronom, matematik a fyzik Pierre Laplace
 - **Kritika čistého rozumu**
 - Zabývá se zde vymezením apriorních podmínek poznání

- **Prolegomena ke každé metafyzice, která se chce stát vědou**
 - Shrnutí základních myšlenek z knihy Kritiky čistého rozumu
 - Kant si byl vědom, že Kritika čistého rozumu byla těžce pochopitelná, proto vypracoval tzv. Prolegomena (dodatky ke snadnějšímu pochopení)
- **Kritika praktického rozumu**
 - Navrhuje univerzální přirozenou etiku, založenou na kategorickém imperativu
- **Základy metafyziky mravů**
 - Snaží se taktéž o představení etiky kategorického imperativu
- **Kritika soudnosti**
 - Spojuje oblast teoretického a praktického rozumu
 - Všímá si citů, estetiky a účelnosti v přírodě
- **Náboženství v mezích čistého rozumu**
 - Vysvětluje nutnost přijetí svobody, nesmrtelné duše a boha jako postulátu (prvku praktického rozumu), ale neuznává náboženské obřady a modlitby.
- **Antropologie**
 - Shrnuje to, co by posluchač filozofie měl vědět o člověku
- **Spis O věčném míru**
 - Racionální světové občanství by mělo vést také ke světovému míru
- **Jeho filozofie:** rozlišují se tři významná období:
 - **1) Období předkritické**
 - **2) Období kritické**
 - **3) Období pokritické**

Předkritické období = přírodovědné

- zabýval se přírodovědnou tematikou, ne rozumem
- **dílo: Všeobecné dějiny přírody a teorie nebes**
- Kantův pokus vyložit složení a mechanický původ celého vesmíru podle Newtonových zákonů, kde podává hypotézu o vzniku sluneční soustavy z obrovské plynné mlhoviny. Hypotéza se do dějin zapsala jako Kant - Laplaceova teorie .

Kritické období

- Píše zde své 3 proslulé kritiky, analýzy.

- **Kritika čistého rozumu**

- Podává Kantovu teorii poznání.
- Slovem čistý se rozumí apriorní (na zkušenosti nezávislý)
- Na zkušenosti závislé je myšlení aposteriorní, a tím je empirické poznání.
- Tento spis v jednotlivých kapitolách rozebírá:
 - Transcendentální logiku (schopnost myšlení) – rozdělena na transcendentální analytiku a dialektiku. Základními pojmy jsou zde soudy – soud analytický (vysvětlující informace, která je již v pojmu daného předmětu obsažena, „koule je kulatá“, bývají apriorní) a soud syntetický (rozvíjející, k danému objektu se přidává nový predikát/ nové tvrzení, „koule je kulatá a zelená“, jsou aposteriorní)
 - transcendentální estetiku – teorie poznání (schopnost poznávat na základě smyslů, je zde rozebírán proces vnímání)
- **Teorie poznání, gnozeologie:** chce překonat spory mezi empirismem a racionalismem, ke své kritické filozofii byl vyprovokován Davidem Humem a jeho pojetím kauzality.
 - Kant se ptá: Existuje poznání apriorní? (nezávislé na empirii, čisté?)“
 - svou gnozeologií provádí kopernikánský obrat v teorii poznání – do Kantovy doby byl určující objekt poznání, předmětem poznání bylo působení předmětu na člověka, ale Kant přenáší pozornost na poznávajícího člověka a vysvětluje poznání z jeho poznávacích možností, zkoumá možnosti a hranice lidského poznání.
 - Kant při poznávání rozlišuje dva světy:
 - **Svět jevů** – svět věcí pro nás, který můžeme poznat, tzn. jak se nám jeví (Ding für sich)
 - **Svět věcí o sobě** – podstata věcí (Ding an sich), je pro nás nedostupný
 - podle Kanta nepoznáváme svět tak, jaký je ve skutečnosti, svět o sobě, ale pouze tak, jak se nám jeví. Svět věcí o sobě je našemu poznání nedostupný, podstatu věcí poznat nemůžeme. Svět věcí o sobě pouze působí na naše smyslové orgány, kde vzniká jakýsi chaos počitků, tento chaos uspořádáváme svými smysly a rozumem pomocí tzv. apriorních (předzkušenostních) zdrojů poznání, jakýchsi konstantních zkušeností, (forem) v nás.
 - na smyslové úrovni jsou těmito prvotními, apriorními zdroji, konstantními formami, - prostor a čas – tyto zdroje jsou jakési trvalé formy v nás, kterými svět vnímáme časoprostorově.
 - na rozumové úrovni poté počitky uspořádáváme do věcí, pojmů a vztahů, zde jsou apriorními zdroji poznání tzv. kategorie – mnohost, veškerost,

podstata, kvalita, příčina, účinek, jednotnost

- Kant rozlišuje: nižší rozum (Verstand) – rozvažování, rozmysl a vyšší rozum (Vernunft) – je odpoután zcela od zkušeností, jde nad svět jevů v prostoru a v čase, sjednocuje poznatky do vyšších celků, vytváříme si jím ideje (duše, boha, světa)

- **Kritika praktického rozumu**

- Podává Kantovu teorii jednání – **etiku**
- Morálku rozděluje na **autonomní** a **heteronomní**
- **Autonomní** – člověk si mravní principy vytváří sám, rozhoduje se sám, svobodně, nezávisle na vnějších podmínkách, příkladem je **kategorický imperativ**:
 - Příkazující tvrzení
 - **„Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla vždy platit jako princip všeobecného zákonodárství.“** – máme jednat tak, aby naše jednání se mohlo stát obecně platnou normou, mohlo být dobrým vzorem i pro ostatní
 - **„Jednej tak, aby lidství v tobě, i v jiném člověku ti bylo účelem, nikdy prostředkem.“** – člověk by nikdy neměl zneužít lidství a důstojnost druhého člověka.

- **Heteronomní** – mravní normy nám jsou dány zvenčí (panovníkem, Bohem, ...)
- Kant rozlišuje také **imperativ podmíněný** (hypotetický) – je zdůvodněný nějakou naší potřebou či cílem (žij zdravě, ...) a **imperativ nepodmíněný** (kategorický) – platí nutně a všeobecně pro každou svobodnou a rozumovou bytost.
- „Dvě věci naplňují mysl vždy novým a rostoucím obdivem a úctou, čím častěji se jimi zabývám, a to hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.“

- **Kritika soudnosti**

- Je věnována problémům estetiky a metodologie přírodních věd.
- Byla napsána v roce 1790, má dvě části:
- V první části pojednává o krásném a vznešeném a ve druhé části podává soudy teleologické, které určují vztah člověka k přírodě.

Období pokritické

- Začíná se zabývat pozitivní filozofií, něčím, co se dá tvrdit s jistotou.
- Jsou zde známá dvě díla: **Metafyzika mravů ve dvou částech**
 - Podává zde základy o právu a ve druhé části o ctnosti.
- **Náboženství v mezích čistého rozumu**
 - Uznává boha, ale neuznává obřady a modlitby, bůh je naší niterní záležitostí.
- **Kantovo pojetí člověka**
 - Podle Kanta je člověk občanem dvou světů, protože má dvě stránky.
 - Je občanem světa jevů, tzn. součástí přírodně-empirické stránky, po této stránce člověk podléhá přírodní závislosti, ve světě jevů je jen nepatrným článkem v procesech vznikání a zanikání (člověk je „zrnkem prachu“ ve vesmíru).
 - Člověk je občanem světa o sobě – rozumová stránka člověka, rozumem člověk přírodu překračuje, je rozumnou a svobodnou bytostí, nepodléhá přírodní empirické nutnosti.

Johann Gottfried Herder

- Studoval v Královci a Kant byl jeho učitelem. Je řazen k německému osvícenství i romantismu.
- **K romantismu ho řadí** jeho kritický postoj k přeceňování osvícenského rozumu, racionality, využívání intuice, důraz na zvláštní, individuální a jeho vztah k lidové slovesnosti (položil základy národopisu, překládal lidovou poezii), měl vliv na národy východní Evropy, také na boj na české národní určení, do budoucnosti přisoudil významné místo Slovanům („*Svět patří Slovanům*“)
- dílo: **Ideje k filozofii dějin lidstva**
 - Přispěl tím ke vzniku **moderní filozofické antropologie**
 - Pojednává zde o vesmíru (Země je jediná planeta, kde je život) – nakonec přichází k zajímavému postavení člověka mezi jinými živými bytostmi
 - Člověk zaostává za zvířaty silou a jistotou svých instinktů, ty má slabší, je bytostí s nedostatky a z podstaty své nedostatečnosti je povolán k tomu, aby se učinil tím, čím má být. K tomu je obdařen rozumem, jazykem a svobodou. Člověk je bytost, která se neustále zdokonaluje, konečným cílem člověka a jeho dějin je nastolení humanity, harmonické lidské společnosti.

Johann Gottlieb Fichte

- Kriticky navazuje na Kanta, vycházel z něj poté také Hegel (ve své dialektice)
- Byl označován jako subjektivní idealista (subjektivní pohled na výklad vědomí)
- dílo: **Vědosloví**
 - Ústřední pojmy jeho filozofie jsou: **Já** a **Ne-Já**
 - **Já**: základ světa, tvůrčí, všezahrnující vědomí – je to vědomí, které myslí na cokoli mimo sebe, musí předpokládat nejprve sebe sama, je tedy prvotní.
 - **Ne-Já**: je produkt činnosti vědomí, vnější, předmětný svět (příroda i fyzická stránka člověka), stojí proti **Já** a podněcuje jej k činnosti.

Friedrich Wilhelm Joseph Schelling

- Reaguje na Fichteho, je ovlivněn také Spinozou, spolupracoval s Hegelem, který na něj kriticky navazoval.
- V pozdním období Schelling směřuje k iracionalismu.
- Byl profesorem na univerzitě v Jeně, vznikla tam i významná díla, která napsal pod vlivem studia přírody a romantiky
- Jeho filozofie se nazývá **filozofie identity (totožnosti)**
 - Totožnost ducha a přírody (duchovna a materiální).
 - Prazákladem všeho dění je absolutní jednota ducha a hmoty.
 - „**Příroda je nevědomou činností ducha a duch je sebeuvědomováním přírody.**“
 - Tato věta se prolíná s dílem **Základy transcendentálního idealismu**
 - V tomto díle podává výklad své filozofie identity (totožnosti)

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

- 8. 1770 (Stuttgart) – 14. 11. 1831 (Berlín)
- Představuje vyvrcholení Německé klasické filozofie
- Působil na univerzitách v Jeně, v Berlíně, v Heidelbergu
- Byl označován jako pruský státní filozof, těšil se velké vážnosti a vlivu, jeho filozofie je velmi těžká, pracuje s abstraktními pojmy
- Nejslavnější díla:

- **Fenomenologie ducha**
- **Věda o logice**
- **Základy filozofie práva**
- **Dějiny filozofie**
- **Filozofie náboženství**
- **Estetika** (tato tři poslední vyšla posmrtně)
- **Hegelova dialektika (dialektická logika)** – je to učení o jednotě protikladů, čerpal z Hérakleita, cenil si jej, bezprostřední podněty mu však dala dialektika Fichtova a Schellingova.
 - **Dialektickou logiku** chápe jako vyšší typ logiky, pomocí ní lze vyložit vývoj, pohyb myšlení a světa.
 - Kromě dialektické logiky tu byla také formální logika (tu považuje za abstraktní – pomocí ní nelze vývoj a pohyb vyložit).
 - Každá věc podle Hegela předpokládá svou negaci a každá věc je tedy jednotou protikladů (formální logika nepředpokládá, že věc je jednotou protikladů).
 - **Z vnitřní protikladnosti věcí (život x smrt, ...) vyplývá vždy také tří-
stupňovitost vývoje (tzv. triáda)** – takto se vždy uskutečňuje vývoj.
 - **Teze** (základní tvrzení, zpravidla kladné)
 - **Antiteze** (negace teze)
 - **Syntéza** (negace negace)
 - v **tezi** je vždy obsažen protiklad teze jako možnost, skrytě, jako zárodek něčeho dalšího.
 - v **antitezi** se tento protiklad rozvine.
 - v další antitezi (v negaci negace), v **syntéze** se vrací k původní tezi, která je ale rozvinuta na základě předchozích dvou stupňů.
 - podle dialektické logiky je syntéza vždy více než původní teze, jelikož obsahuje tezi i antitezi v rozvinutějším stupni, tzn., že u syntézy nejde jen o zrušení předchozího tvrzení, o popření, ale i o zachování a pozdvižení na vyšší úroveň .
 - Příklad: Vývoj vztahu dítěte k dospělým:
 - *1. teze: dítě se podřizuje dospělým*, rodičům: Pokud je kojeneček, popř. batole, tak mu nic jiného nezbyvá. Dítě je plně závislé na rodičích a není schopno prosazovat svou vůli.
 - *2. antiteze: dítě vzdoruje dospělým*: zde se vyjeví to, co bylo skrytě obsaženo v tezi. K této situaci poprvé dochází okolo 3 roku věku a později se projeví i v pubertě.
 - *3. syntéza: dítě se podřizuje dospělým, ale v jiném, vyšším smyslu*: dítě dobrovolně přejímá za svůj dospělý způsob myšlení a jednání.
- **Hegelovo učení, systém** (shrnuto ve **Fenomenologii ducha**)
 - Můžeme jej označit jako systém objektivně idealistický – tzn. základem všeho je

neosobní duchovní princip.

- Za podstatu všech jevů přírody a společnosti považuje neosobní duchovní princip, k jeho označení používá v různých souvislostech různé termíny (**absolutní idea, světový duch, světový rozum**)
- V přírodě i v dějinách člověka se uplatňuje rozum (duch, idea).
- „**Co je rozumné, je skutečné, co je skutečné, je rozumné**“
- Rozumu připisuje činnost, která je mu vlastní – myšlení či poznání.
- Svou činností chce absolutní idea (světový rozum) poznat sebe sama.
- Přitom se rozvíjí vždy od abstraktního ke konkrétnímu podle dialektických zákonů.
- Světový rozum se vyvíjí ve třech fázích a ve třech základních stupních – teze, antiteze, syntéza.
- **Tři fáze světového rozumu:**
 - **čisté myšlení (bytí o sobě)**
 - o této fázi pojednává Hegelova logika
 - **příroda (jinobytí rozumu)**
 - rozum se odcizuje, přechází do stavu hmoty, do přírody
 - pojednává o ní Hegelova filozofie přírody
 - **duch (bytí pro sebe)**
 - rozum přešel do společnosti
 - pojednává o ní Hegelova filozofie ducha
 - rozum, absolutní idea, překonává odcizení a prostřednictvím lidských duchovních výtvorů (hlavně lidského myšlení) poznává sebe sama a osvobozuje se

Čisté myšlení – etapa, kdy se vytváří myšlenková kostra světa, rozvíjí se pojmy od nejabstraktnějších ke konkrétnějším.

- Vytváří se systém pojmů (kategorií), které jsou vzájemně spjaty a přecházejí ve svůj protiklad.
- Výchozím pojmem, pojmem nejabstraktnějším a nejobecnějším je **bytí**.
 - Bytí je nejprázdnějším pojmem, nemá žádné vlastnosti, bytí je nic.
 - Bytí dialekticky přechází v nebytí .
 - **Syntézou bytí a nebytí je dění**
 - První, základní triádou je **bytí, nebytí a dění**
 - Od této triády se následně odvíjejí také další triády dialektických kategorií – kvalita, kvantita, míra / obecné, jedinečné, zvláštní / podstata, jev, zákon
 - Když se původní, abstraktní, bytí rozvine v systém triád (bytí, nebytí, dění), pak přechází světový rozum, který měl doposud podobu čistého myšlení, ve svou negaci – v přírodu.

Příroda – jinobytí rozumu (ideje), příroda je etapou vývoje absolutní ideje (světového rozumu), kdy tato idea přijala podobu hmotné skutečnosti – přešla do přírody.

- Příroda bez ideje, bez rozumu, není vůbec myslitelná, neboť idea tvoří její vnitřní oživující duchovní princip. Tomu rozumíme tak:
- V přírodě tedy platí zákony, které mají rozumný charakter.
- Hmotné bytí přírody není pro ideu nebo pro světový rozum adekvátním, přijatelným bytím, protože ta hmotná příroda je vůči ideji něčím cizím, neadekvátním.
- Proto idea usiluje o získání adekvátní formy bytí a chce překonat své jinobytí a to se v přírodě projevuje jakýmsi vnitřním puzením, vzestupným procesem – životem.
- Život směřuje k tomu, aby se stal duchem, tedy živlem adekvátním ideji, (světovému rozumu).

Duch

- absolutní idea byla nejdříve čistým bytím, poté se odcizila a přijala hmotnou, přírodní podobu a toto své neadekvátní postavení musí překonat, musí realizovat svůj účel a stát se zase ideou, která již není pouze o sobě tzv. neuvědomělým myšlením (bytím), ale která o sobě také ví, tedy sebeuvědomuje se.
- duch tedy překonává její hmotnou, přírodní podobu a v procesu lidského poznání (prostřednictvím člověka) ,odhaluje její rozumný základ, duch formulací přírodních zákonů odhaluje její rozumné bytí.
- absolutní idea (světový duch) nachází v přírodě v procesu lidského poznání sebe sama.
- vývojový proces ducha prochází třemi etapami (etapy se liší tím, do jaké míry je duch ještě svázán s přírodou a do jaké míry ji negoval a tím se od ní osvobodil). Vývojový proces ducha prochází těmito etapami:
 - **subjektivní duch** – individuální život člověka, v této podobě je ještě duch svázán s přírodou, Hegel zde popisuje vztah lidské duše k přírodě, k vlastnímu tělu, zabývá se cítěním, vnímáním, intelektem, vůlí, triáda subjektivního ducha je vjem, představa a pojem.
 - **objektivní duch** – duch již není v přírodě, ale vytváří si vlastní skutečnost, poznání (rodinu, občanskou společnost, stát)- společenský život člověka.
 - **absolutní duch** – člověk proniká k jsoucnu a k podstatě, základními etapami absolutního ducha je : **umění** (opírá se o smyslové vnímání), **náboženství** (opírá se o imaginace – představy) a filozofie (opírá se o pojmy, triády, kategorie, je to vrcholná podoba sebeuvědomění absolutní ideje) .
- **Hegelovo pojetí společnosti** – podle Hegela se konkrétní život společnosti realizuje ve

třech hlavních podobách:

- **Rodina**
- **Občanská společnost**
- **Stát**

Rodina – má přírodní stránku, pohlavní vztah muže a ženy.

- Má také duchovní, mravní stránku členů rodiny, založené na lásce, vzájemné důvěře, lidskosti, starostlivosti.
- Rodina respektuje jedince a jedinci se rodině podřizují.

Občanská společnost - na rozdíl od rodiny založené na spolupráci je občanská společnost založena na individuálních, sobeckých potřebách a zájmech.

- občanská společnost je hluboce konfliktní, všichni stojí v konkurenčním boji se všemi.

Stát – vrcholná stránka života společnosti, celek, který zahrnuje rozmanité stránky lidské společnosti (právo, morálka, rodina, občanská společnost), díky státu všechny stránky rozumně fungují.

- stát je ztělesněním rozumu, překonává egoistické, sobecké zájmy společnosti a směřuje k obecným zájmům
- bez pevné vlády a zákonů se svoboda lidí zvrhává v panství libovůle
- lidská svoboda se realizuje výhradně ve státě, pokud mluví o státě, má na mysli moderní buržoazní stát
- vrcholná podoba státu je podle něj moderní Prusko

Etika:

- Zkoumá nesvobodu člověka (**nesvobodný člověk = rab**).
- Nesvobodným se člověk stává tím, že se podřizuje moci svého pána, tím ztrácí sám sebe a stává se majetkem druhého.
- Takto dochází k odcizení sobě samému. Sám sebe může člověk učinit něčím jen tvořivou

prací.

- Jestliže je člověk podřízen svému pánu, ale nepřestal být tvořivým člověkem, je často svobodnější než jeho pán, který je na jeho práci závislý.

Mladohegelovci a Starohegelovci

- filozofické školy, které různým způsobem vykládaly Hegelovo učení.

Mladohegelovci

- Hegelovská levice, propagovali demokratické myšlenky, učili o vývoji myšlení ke svobodě
- Ve společnosti očekávali změny a přechod ke svobodnějšímu zřízení.
- Měli kritický vztah k náboženské dogmatice a k náboženství vůbec.

Starohegelovci

- Hegelovská pravice, konzervativní, bránili Pruský stát a snažili se dokázat jednotu Hegelovy filozofie s náboženstvím, souhlasili s náboženstvím.

Ludwig Feuerbach

- Vycházel z Hegelova učení, byl mladohegelovec .
- Poté se však stal kritikem Hegela.
- Na rozdíl od Hegela byl materialistou.
- Tvrdí, že prvotní je příroda, nikoli absolutní idea.
- **Filozofie Feuerbacha:**
 - zabývá se podstatou člověka - ta není odvoditelná z jedinice, člověk je sám sebou teprve ve styku s ostatními.
 - dochází k závěru, že podstatu člověka tvoří spojení Já a Ty prostřednictvím lásky - muž, žena.
 - významným spisem, kde rozebírá náboženství a náboženské odcizení, byl

Podstata křesťanství

- zde analyzuje náboženské odcizení

- základní tezí je, že člověk stvořil boha a nikoli bůh člověka.
- bůh je podle něj personifikovanou (zosobněnou) podstatnou člověka - člověk od sebe oddělil své nejlepší vlastnosti a promítl je do boha, nazval je bohem.
- čím více svých vlastností člověk vkládá do boha, tím více ztrácí sám sebe.
- chce-li člověk odstranit toto odcizení a má-li se stát sám sebou, musí místo lásky k bohu nastolit náboženství lásky člověka k člověku.

Marxismus

- vzniká v polovině 19. století, zahrnuje marxistickou filozofii, politickou ekonomii a vědecký socialismus či komunismus - učení o boji proletariátu.
- je reakcí na Německou klasickou filozofii, na Anglickou politickou ekonomii zastupovanou Adamem Smithem a na učení utopistů i reakcí na osvícenství.
- zakladatelem byl Karl Marx (1818-1883) a Bedřich Engels (1820-1895)
- Marx byl filozoficky významnější, Engels Marxe ekonomicky podporoval a byl propagátorem Marxova učení.
- Marxismus v Engelsově podání byl zjednodušený a mohl se šířit i v méně vzdělaných vrstvách.
- V první čtvrtině 20. století měl vliv na formování marxismu i Lenin - tento zjednodušený, dogmaticky chápaný marxismus se stal později oficiální ideologií v SSSR i ve státech socialistického tábora, později jako marxismus-leninismus.
- Lenin - Marxismus-Leninismus - učení o socialistické (proletářské) revoluci a o úloze komunistické strany, přechod k socialismu (k 1. fázi komunistické společnosti)
 - Lenin hlásal, že revoluce proběhne v jedné zemi, Marx hlásal, že globálně.
 - Jejich názory na revoluci byly odlišné, Lenin si je upravil podle sebe.
- **Marxismus** se dělí na **dialektický** a **historický materialismus**
- **Dialektický materialismus** - obsahuje ontologické a gnozeologické učení marxismu
 - Za zakladatele je označován Bedřich Engels, který zevšeobecnil Marxovo materialistické učení o společnosti a uplatnil je pro oblast ontologie (na svět jako celek).
 - Hlavní rysy dialektického materialismu:
 - Samotný materialismus říká, že hmota, příroda a bytí je prvotní a vědomí je druhotné.
 - Věčnost a nekonečnost hmoty - hmota nemá začátek ani konec, hmota je nekonečná.
 - Procesuálnost světa (vše je v neustálé změně), vše je ve vývoji - děje se

dialekticky, formuje zde stejně jako Engels zákony dialektiky

- Zákon jednoty boje a protikladů
- Zákon negace negace
- Zákon přechodu z kvantitativního na kvalitativní
- **Historický materialismus** - marxistické učení o společnosti, materialistické pojetí dějin
 - Myšlenky každé historické epochy jsou odrazem materiálních poměrů dané země.
 - Základním, určujícím prvkem materiálních poměrů je způsob výroby, jakým společnost materiálně zabezpečuje svou existenci.
 - ve způsobu výroby působí dva faktory:
 - výrobní síly, kterými si společnost přivlastňuje předměty přírody
 - výrobní prostředky, suroviny, pracovní schopnosti člověka
 - výrobní vztahy, jsou to vztahy, do kterých lidé vstupují při výrobě
 - nejdůležitější jsou vztahy vlastnické
 - výrobní síly se postupně zdokonalují a zastaralé výrobní vztahy se stále více stávají brzdou jejich dalšího rozvoje
 - dříve nebo později se výrobní vztahy musí přizpůsobit stavu výrobních sil
 - proto si postupující vývoj výrobních sil v dějinách vyžádal přechod od prvobytně-pospolné společnosti (beztřídní) k otrokářské, později k feudální (feudál, poddaný) a následně ke kapitalistické (kapitalista, dělník - proletariát)
 - změna výrobních vztahů ve společnosti se děje převratem, socialistickou revolucí
 - proletariát v kapitalismu je degradován na pouhé zboží, uvědomí si své postavení a proletářskou (socialistickou) revolucí nastolí novou společenskou formaci, tzn. socialismus, kde se uplatní nový způsob výroby bez soukromého vlastnictví výrobních prostředků
 - cílem je vytvořit zcela beztřídní společnost
 - historický materialismus také říká, že dějiny jsou vždy dějinami třídních bojů

Karel Marx (1818-1883)

- filozof, významný ekonom a teoretik, organizátor dělnického hnutí v 19. století
- původně patřil k mladohegelovcům, od Hegela převzal dialektickou metodu, vytvořil materialistické učení o společnosti
- na formování jeho názoru měl velký vliv Feuerbach
- jeho blízkým přítelem a spolupracovníkem byl Bedřich Engels

- nejvýznamnější dílo: **Kapitál**
 - dílo převážně ekonomické, s původními filozofickými pasážemi
 - filozofické pasáže – zejména dialektické logika
 - v tomto díle podává kritiku kapitalistické společnosti
 - dílo má 4 části (3 napsal sám, poslední dopracoval Engels)
- v Marxově tvorbě se odlišují dvě období:
 - **mladý Marx** – romanticky zaměřený, důležitým pojmem je **odcizení**
 - **zralý Marx** – projevuje se jako exaktní ekonomický teoretik, ekonom
- **Filozofie Marxe: Marxovo pojetí odcizení**
 - Z prvního období
 - Člověk je svou podstatou tvořivou a všestrannou bytostí.
 - Vstupuje do lidských vztahů a vytváří produkty, do kterých vkládá i svou lidskou podstatu.
 - V důsledku vzniku soukromého vlastnictví a dělby práce ty produkty, do kterých vkládá člověk tvůrčí podstatu, se stávají vůči jeho životu cizími a nepříznivě ovládají jeho život.
 - Lidská podstata se člověku odcizuje ve trojím smyslu:
 - **Odcizení práce jako činnosti** – tzn. tvořivá práce, která je výrazem podstaty člověka se stává pouhým prostředkem k obživě, dělba práce poté ničí člověka coby všestrannou bytost a upoutává jej jen k dílčí činnosti, člověk se projevuje pouze dílčí prací.
 - **Odcizení práce jako produktu** – lidská podstata, kterou člověk vložil do produktů, mu nepatří, produkty se pro něj stávají cizími.
 - **Odcizení práce jako vztahu** – lidé se odcizují navzájem, vztahy mezi lidmi jsou deformovány a lidé přestávají být partnery a člověk používá jiného člověka jako prostředek.
 - Marx dospívá k závěru – aby se člověk emancipoval, odstranil své odcizení, musí být dělba práce zrušena a s ní i soukromé vlastnictví.
 - Marx říká, že člověk má být, čím je, a nikoli mít.
 - Podle Marxe jsou soukromé vlastnictví a dělba práce stejné výrazy.

Iracionalismus

- Z lat. Iracionalis – protirozumový, co nelze rozumem uchopit.
- Pokládá za podstatu všeho dění kolem něco, co je neuchopitelné rozumem (intuice, vůle, city, instinkt).
- Jako směr je negativní reakcí na přeceňování rozumu v osvícenství, je také reakcí na

pozitivismus - na představu, že vše je poznatelné smysly a rozumem, na základě rozumu se lze vypořádat se všemi problémy společenského a vědeckého života.

- Iracionalismus odmítá myšlenku pokroku, rovnost lidí (dává důraz na silnou lidskou individualitu).
- Odnoží iracionalismu je **voluntarismus** (voluntas - vůle)
 - Dává přednost vůli před rozumem
 - V Schopenhauerově iracionalitě je vůle principem všeho.

Arthur Schopenhauer

- 2. 1788 (Gdaňsk) - 21. 9. 1860 (Frankfurt nad Mohanem)
- Významný německý filozof polského původu
- Ovlivnil zejména Friedricha Nietszcheho.
- Byl synem Gdaňského velkoobchodníka.
- V pěti letech se přesídlili do Německa, pobýval také ve Francii, hodně s rodiči cestoval.
- V dospělosti pobýval také v Anglii.
- Po smrti otce se s matkou přesídlili do Výmaru, zde se seznámil s Goethem, získal zde vzdělání a zapsal se na univerzitu (studoval v Berlíně, zde promoval a poté žil 4 roky v Drážďanech - zde napsal svůj nejvýznamnější spis - **Svět jako vůle a představa**)
- jeho úhlavním nepřítelem byl Hegel.
- jeho filozofie je negativní reakcí na osvícenství (zejména na osvícenský optimismus)
- měl přezíravý vztah k soudobým filozofům (ostře kritizoval hlavně Hegela)
 - „Miluji všechno na světě, nenávidím jenom ženy, židy a Hegela.“
- V Berlíně, kde habilitoval (získal docenturu), chtěl přetáhnout k sobě Hegelovy žáky (dával si přednášky na dobu kdy je měl Hegel a které se kryly s jeho)
- Podle Schopenhauera se od Kanta se ve filozofii neudělalo nic.
- Opírá se o Kantovu filozofii, o Platóna a Indickou filozofii.
- Rysem jeho filozofie je pesimismus - zdroj pesimismu vidí v pojetí světa jako vůle a představy
- Jeho stěžejní dílo je **Svět jako vůle a představa**
 - Jsou zde obsaženy všechny jeho myšlenky
 - Z roku 1819
 - 20 let zůstalo dílo nepovšimnuto, poté, až se dostalo do povědomí lidí, se stal módním filozofem- jeho myšlení a názory.
 - Hlavní myšlenky jsou obsaženy již v názvu díla.
 - Svět je podle něj pouhá představa - při této charakteristice našeho světa vychází z Kantova světa jevů, z Platóna, kdy je náš svět jen kopií skutečného světa idejí a

- z indické filozofie, podle které je viditelný svět pouhé zdání (iluze, závoj, šalba).
- Je-li svět představou, pak vše je klam a mámení zahalující nicotu
 - Kromě světa jevů pro nás existuje jen
 - Svět je jen vůle, vůlí nazývá Kantovu „věc o sobě“.
 - Podle něj je podstatou všeho **slepá vůle, slepý pud**, světová vůle.
 - Slepá vůle proniká celou přírodou a projevuje se ve světě jevů (v našem světě), v každé přírodní síle i v jednání člověka.
 - Tato vůle má podle něj schopnost pohybovat planetami, způsobuje chemické reakce, u lidí se projevuje jako láska.
 - **Láska** je podle něj jen iluze, jejíž pomocí se příroda (skrytá vůle) stará o zachování rodu.
 - Láska a ženská krása je jen úskokem, který slouží k záměru přírody.
 - Z toho, že svět je vůlí, plyne, že svět je neustálým chtěním, štváním se za něčím, přitom však dochází k ničení existencí druhých.
 - Příroda i lidské dějiny jsou plné pobíjení, lstí – podoby, kterou na sebe bere slepá vůle, slepý pud.
 - Když jsou žádosti nasyceny, dostavuje se zklamání a nuda.
 - **Štěstí** je podle něj jen sen, zlo a bolest je realitou.
 - ptá se, zda existuje nějaká cesta z těchto strastí – poznání to není, jelikož čím více člověk poznává, tím více trpí.
 - dvě cesty, jak se z těchto strastí vymanit:
 - první nabízí jen přechodné vykoupení, určená jen některým (géniům, nejlepším), pro takové lidi je to cesta umění, zejména hudby, génius se povznese nad svět a pudy uměním.
 - druhá cesta opravdového vykoupení, což je podle něj cesta askeze – spočívá v záměrném překonávání vůle, pudů, v rozplynutí se „já“ do nirvány, nastoluje cestu buddhismu, tedy vysvobození z koloběhu vracejícího se utrpení.

Friedrich Nietzsche

- filolog, básník, filozof, hudební skladatel, profesor klasické filozofie na univerzitě v Basileji.
- Po nervovém zhroucení byl až do konce života duševně nemocný.

Byl ovlivněn mladohegelovci, Richardem Wagnerem, Ch. Darwinem, Arthurem Schopenhauerem...

- Ostře kritizoval evropské myšlení, staví se proti síle zdravého člověka, což vede

k nihilismu.

- Velká část jeho díla je psána formou aforismů.

Dílo:

Zrození tragédie z ducha hudby

Tak pravil Zarathustra

Lidské, příliš lidské

Soumrak model

Antikrist

Ecce Homo – autobiografie

Vůle k moci

filozofie: Svou filozofii představuje v díle Tak pravil Zarathustra. Nietzsche rozlišuje 2 světy:

- **skrytý svět slepé iracionální vůle**
- **náš svět představ,** kde se vůle projevuje neustálými zápasy a strachem.
- Aby člověk unesl svůj úděl, potřebuje kulturu. Ta se stává iluzivním závojem zakrývajícím pustotu a hrůzu skutečnosti.
- Již v předklasickém Řecku se vyhranily 2 druhy kultury a života:
 - **apollinský život, princip:** kultura, která poskytuje člověku iluzi v harmonii, řádu, v krásných snech. Umění je jasné a vyrovnané, harmonické.
 - **dionýský život, princip:** kultura, která realitu nezkrášluje. Je pravdivější a hrůzu skutečnosti překonává opojením, ve kterém člověk splývá se slepou vůlí a proniká k podstatě skutečnosti. Je vášnivá, nespoutaná a disharmonická.
- Nietzsche v díle charakterizuje svou dobu jako velkou rušitelku iluzí. Je odhalena i největší iluze – Bůh („**Bůh je mrtev.**“)
- Iluze je třeba demaskovat a je třeba ukázat, že dosavadní hodnoty jsou falešné. Je třeba vytýčit hodnoty nové.
- Nietzsche vytváří tzv. **přehodnocení hodnot**. Filozofuje kladivem – rozbíjí staré hodnoty a vytváří nové. Vytýčuje i nové stupnice hodnot.
- Nietzsche je:
 - **antimoralistický:** rozlišuje morálku pánů a otroků. Přirozenou morálkou je panská. otrockou morálku nastolili v dějinách Židé, kteří převrátili nastavenou přirozenou hierarchii hodnot (trpící a nemocní jsou označováni jako dobří, zdraví a mocní jako zlí). Podle Nietzscheho je to naopak – dobří jsou ti, u kterých se projevují zdravé instinkty, mocní, životaschopní...
 - **antikřesťanský:** křesťanství popírá život, smyslovost, přirozenost. Bůh je bohem slabých, ponížených a ubohých.
 - **antidemokratický:** demokracie je podle něj vláda slabých, je to výraz otrocké

morálky. Prosazuje autoritativní moc, sílu jedince a nenávidí dav.

- **antiintelektualistický**: rozum považuje za nástroj slabochů. Instinkt je ze všech druhů inteligence nejinteligentnější.
- **antifeministický**: žena usilující o emancipaci se vzdává svých ženských instinktů.
- Nietzsche se snaží vytýčit nové hodnoty. jejich nositelem je NADČLOVĚK, jehož příchod hlásá. Nadčlověk ví, že je počátkem nového lidství. Ví, že podstatou všeho živého je vůle k moci. Směřuje k vyššímu intenzivnějšímu životu, odmítá vše, co ničí život. Nadčlověk svobodně rozvrhuje své hodnoty a ví, že kritériem hodnoty je jen věčný návrat téhož. Nadčlověk chce jen to, co může neustále chtít – vše, nebo jen to, co přeje silnému, vitálnímu životu.
- Nacisté se inspirovali jeho myšlenkami, začali zneužívat termínu Nadčlověk. Hitler Nietzscheho obdivoval a dokonce sponzoroval i jeho archiv.